

pillantással látott túl az agnosztikus szűk pesszimizmusán. Ebben a biztonságban teljes tudományos méltósággal vállalta a tudomány népszerűsítőjének akkor lenézett, ma egyre megbecsültebb szerepét. A kor általános nyugat-európai zenetudományos felfogását ezzel jóval megelőzte. Az utóbbi években kezd mind erősebben hangot kapni, pl. HANDSCHIN zenetörténetében, WALTER WIORÁÉK módszerében a népzenei szempontú zenetörténeti vizsgálat fontossága. De azt ne higgyük, hogy ez a fajta álláspont már általános, már győzelemre jutott. Hirdetőinek lépten-nyomon bele kell botlaniuk a régebbi kor Beckmessereibe. Ha egy nyíltabb tekintetű nyugati tudós arra a merész gondolatra jut, hogy az 1770-es évek európai zenéjében bizonyos kromatikus, romantikusan moll hang egységes érvényre jutása nem lehet véletlen, sőt, talán ilyen jelenségek a nagy francia forradalomra készülő társadalom egész életével is valamilyen összefüggésben lehetnek, voltaképpen néhány évtizedes késéssel a maga tapasztalatából igazol egy olyan jelenséget, amelyet Szabolcsi Bence munkáinak olvasói már régen tudnak és természetesnek találnak. És mégis, egyszerre csak jelentkeznek cáfolói, akik a legvadabb véletlenekre hajlandók inkább gyanakodni, csak hogy valamiképpen el ne kelljen ismerniük a zene és a társadalom egyik kézenfekvő összefüggését.

Szabolcsi Bence zenetudományi módszere közvetlenül gyökerezik a népzeneből újraéledő magyar zeneművészet és zenetudomány két óriásának, Bartók Bélának és Kodály Zoltánnak tevékenységében. Erről a magaslatról kitekintve láthatta már negyedszázaddal ezelőtt másképpen, korszerűbben és haladóbban a zene egész világát, mint korának akkor nálunk ismert tudománya. És ez az előnye számos kortársával szemben még mindig fennáll. Ez a szemléletmód engedi meg, hogy könyveiből ma is okuljunk, hogy méltán tarthassa módszerét ő maga is aktuálisnak.

Ha pedig most befejezzük gondolatmenetünk körútját és a könyvek korszerűségének próbáját nemcsak saját koruk, hanem a mi mai álláspontunk felől is megnézzük, tesszük ezt egy világszerte most születő, növekedő marxista igényű zenetudomány nevében, tehát voltaképpen nem is a ma, hanem a holnap fényénél. Ezzel a mértékkel pedig tanítónkra és küzdőtársunkra kell ismernünk benne, aki nálunk évtizedekkel előbb kereste a dialektikus és materialista zenetörténeti vizsgálat útját-módját. Akkori módszereiből ma is sokat tanulhatunk és örülünk neki, hogy most is útmutatásai alapján, vele együtt járhatjuk tovább ezt az utat.

Ujfalussy József

I. SIPOS: GESCHICHTE DER SLOWAKISCHEN MUNDARTEN DER HUTA- UND HÁMOR-GEMEINDEN DES BÜKK-GEORGES

Budapest 1958. Akadémiai Kiadó. 344 l.

A szlovák nyelvjárások részletes feldolgozásának gondolata egyre inkább tért hódít a szlovák nyelvészek körében. A szlovák irodalmi nyelv kialakulása és fejlődése ugyanis olyan szorosan összekapcsolódik a nyelvjárások problematikájának, a nyelvjárási jelenségeknek a tisztázásával, hogy az egész szlovák nyelvtudomány számára szinte létfontosságú követelmény a dialektológia előtérbe helyezése. A szlovák nyelv múltjának feltárásához a legfonto-

sabb kules a nyelvjáráskutatás, melynek elengedhetetlen formája a különböző nyelvjárási egységek monografikus feldolgozása. A monográfia kitűnő lehetőségeket ad arra, hogy a kutató a nyelvjárások részletes arculatát, az egyes nyelvi motívumokat meglehetősen pontossággal felvázolhassa, vertikálisan és horizontálisan egyaránt.

A szlovák nyelvjárásokról készült már néhány monográfia (J. STANISLAV, Liptovské nářečia. 1932, E. PAULINY, Nářečie zátopových osád na hornej Orave. 1947, J. ŠTOLC, Nářečie troch slovenských ostrovov v Maďarsku. 1949, F. BUFFA, Nářečie Dlhej Lúky v Bardejovskom okrese. 1953, G. HORÁK, Nářečie Pohorelej. 1955, P. ONDRUS, Stredoslovenské nářečie v Maďarskej ľudovej republike. 1956 — hogy csak a legismertebbeket említsem), s ezekhez csatlakozik most Sipos István munkája a bükki Huták és Hámorok lakóinak nyelvéről. Hogy a szerző a magyarországi szlovák nyelvjárások eléggé gazdag anyagából éppen ezt a nyelvjárási egységet választotta ki és dolgozta fel, az véleményem szerint szerencsésnek mondható. E szlovák települések nyelvi jellege ugyanis sok érdekes, gyakran merőben új és sajátos probléma megteremtését hozza magával. Ehhez szorosan kapcsolódik néhány elvi és módszertani szempont megvitatása is.

*

Sipos munkája két nagy, formailag csaknem teljesen önálló részre tagolódik, melyek azonban tartalmilag szorosan egybekapcsolódnak és kölcsönösen kiegészítik egymást. Az első rész (14—110) a bükki Huták és Hámorok településtörténetét tárgyalja, a második rész (110—325) az itt létrejött szlovák települések nyelvvel foglalkozik.

A szerző könyvének bevezető fejezetében (5—13) fölvezet a bükki szlovák községek földrajzi fekvését, tájékoztat bennünket az anyaggyűjtés módszereiről és tapasztalatairól, majd kitér ŠTOLC fentebb említett művének ide vonatkozó megállapításaira, melyekkel sok tekintetben nem ért — mert nem is érthet — egyet. ŠTOLC ugyanis csak nagyon rövid időt töltötte a bükki falvakban és természetesen, hogy ilyen körülmények között hiányos adatok is bekerültek gyűjtésébe, amivel ŠTOLC maga is tisztában volt. Észrevételei így is sok szempontból értékesek, s ezeket Sipos is több esetben jól felhasználhatta.

A legteljesebb mértékben helyeselhető Siposnak az a törekvése, hogy a bükki szlovák települések különleges összetételű nyelvjárását nem a mai állapothól kiindulva próbálja megfejteni, hanem elsősorban arra a kérdésre akar feleletet kapni: honnan, milyen nyelvi és társadalmi környezetből szakadtak ki e települések első lakói, és milyen nyelvi készletet hoztak magukkal régi otthonukból. Ez a könyv egyik központi problémája, melynek megoldása után már jóval könnyebben ad választ a szerző a különböző nyelvi jelenségekre, mivel azok történeti összefüggései többé-kevésbé világossá váltak.

Éppen ezért szerkesztési szempontból is helyesnek mondható, hogy Sipos először a településtörténeti kérdéseket tárgyalja s csak azok tisztázása után tér át a nyelvi analízisre. Ezáltal a nyelvi boncolgatás során fölbukkanó sok sajátosság már az első részben megvilágított kérdések segítségével magyarázható.

A könyv településtörténeti része alapos, sok és elmélyült munka eredménye. A szerző az összes lehetséges támpont felhasználása segítségével igyekszik meghatározni az öt bükki szlovák település keletkezésének időpont-

ját, a megtelepedők kirajzásának gócait, de még az akkori nyelvismeretüket is. E célból figyelembe veszi 1. a származástudatot, 2. az egyházi feljegyzéseket, 3. a levéltári adatokat. A szerzőnek a plébániákon végzett kutatásai nagyon sikeres eredményt hoztak. Először is a diósgyőri plébánia irattárában (ahova kezdetben a Huták egyháziilag tartoztak) 1730–1748-ig mind a mai napig megőrződött anyakönyvek, később pedig 1788-tól az újhutai kápolna anyakönyvei adnak igen értékes adatokat a bükki szlovák falvak keletkezési időpontjának a megállapításához. Ezeket egybevetve, ill. kiegészítve az Urbaria et Conscriptiones 1744-es, majd 1766-os összeírásainak bejegyzéseivel, Siposnak sikerült megállapítani, hogy az eddigi felfogástól eltérően, az öt bükki község csaknem száz évvel korábban keletkezett (kb. a Rákóczi szabadságharc után), mint ahogyan azt régebben gondolták.

Szerencsésnek mondható Siposnak az a vállalkozása, hogy megállapítsa az idetelepülő lakosság foglalkozását is, mivel ez részbeni magyarázatát adja az itt létrejött nyelvjárási egységnek. Az országos összeírások alapján megtudjuk, hogy a Huták és Hámorok — eltérően a szokásos mezőgazdasági jellegű szlovák településektől — szakmai munkás települések voltak. Lakóinak származási helyét nagyon széles területen, a Felvidék (Szlovákia) összes megyéiben és a morva-szlovák szakaszon kell keresnünk. A hely pontosabb lerögzítéséhez óriási segítséget jelent, hogy a XVIII. század utolsó évtizedétől kezdve megvannak a házassági anyakönyvek, melyek feltüntetik a házassulandók származási helyét is. A hámori egyházközség „Historia Domus”-a pedig egy összesítést közöl 1815–16-ból, amely családonként, minden személyről külön-külön kimutatja, hogy milyen nyelven beszél. Noha a kimutatás csak Hámort és Massát öleli fel és az összeíró nem tesz különbséget a szlovák, lengyel, cseh nyelv között, hanem ezeket egységesen „szláv”-nak minősíti, mégis igen jelentősek ezek az adatok, mivel sok találgatásnak veszik az elejét. Nagyon lényeges momentum az is, hogy az összeírásban a nyelv, nem pedig a nemzetiség szerepel.

Az országos összeírásokból és a különböző egyházi iratokból nyert adatok segítségével Sipos megállapítja, hogy a vizsgált öt község lakosai nem egy rövidebb időközben telepedtek meg, hanem több hullámban érkeztek ide a Felvidék különböző megyéiből, Morva-Sziléziából, de még Galíciából is. Továbbá eme adatok birtokában Sipos meggyőzően mutatja ki, hogy miért lett az egyik községben a keletiszlovák nyelvjárási elem az uralkodó, ugyanakkor viszont a másikban mondjuk a nyugatiszlovák színeződés érvényesült. A megtelepedett lakosság jellemzője kezdetben a többnyelvűség volt. Kétharmad részben két- sőt háromnyelvűek (szláv, német, magyar, egy-két esetben latin), egyharmad részben egynyelvűek (szláv).

A továbbiakban Sipos azt vizsgálja meg, hogy a fejlődés a nyelvhasználat terén milyen irányban haladt. A többnyelvűség leredukálódott, a német teljesen kiveszett, Hámorban és Ómassán pedig csaknem teljesen eltűnt a szlovák is. Ennek okát a szerző a lakosság foglalkozásában keresi és találja meg, miközben szépen mutat rá a (nagy)üzem unilingvizáló hatására.

A könyv első részében tehát sikerült a szerzőnek tisztázni a bükki falvak keletkezésének megközelítően pontos idejét, lakóinak eredeti lakhelyét és nyelvjárási jellegét. Ennek megállapításánál felhasználja a családi és keresztnév adta lehetőségeket is, hangtani és szóföldrajzi szempontból vizsgálva azokat. A családnévvel kapcsolatban Sipos értékes és hasznos megállapításokat tesz, de úgy érzem, több esetben egy kicsit óvatosabban kellett volna

eljárnia. Véleményem szerint pl. az olyan adathból, mint az egyik összeírásban szereplő *Pongyolák* név, nem következik szükségszerűen az összeírást végző személy magyar volta, ahogyan azt Sipos állítja (65. oldal). Szerinte az összeírónak szokatlan volt a középszlovák *pondelok o-e-o* hangsora „s a magyar vokális harmónia értelmében *pongjolok*-ok csinált belőle. Mivel *-ok* képzőt nem talált a többi névnél, ezért a gyakori *-ák* képző hatására a nevet *Pongyolák*-ra módosította.” (65.) Alig tartom hihetőnek föltételezni az összeírást végző személyről, hogy a magyar magánhangzó illeszkedést (és nem a helyesírást!) szem előtt tartva, továbbá figyelembe véve a szláv *-ák* képző előfordulási arányát, ilyen tudatosan végezzen korrekciót a lediktált neveknél. Éppen ellenkezőleg: a tapasztalat azt mutatja, ha a csak magyarul tudó összeírók idegen (szláv) neveket jegyeznek föl, azt igyekeznek úgy lerögzíteni, ahogyan az a fülükbe cseng. (Mint ahogyan ezt előzőleg Sipos is megjegyzi. 64. oldal). Egyébként is: akkor ugyanaz az összeíró miért nem csinált a *Kriszák*-ból *Kriszek*-et vagy *Kriszik*-et, a *Franyek*-ből *Franyák*-ot stb., ha az *-ek*, *-ak*, *-ik* képzők segítségével (az *-ok* képző rovására) érvényesíteni akarta a magyar magánhangzó illeszkedést?

A szerző szerint az olyan keresztnevek, mint pl. *Ignatius, Casparus, Matheus* magyar nyelvterületen nagyon ritkák vagy hiányoznak (55), s ezek, szerinte nyugatszlovák, morva vagy német hatást mutatnak. Ez lehetséges, de nem feltétlenül bizonyos, mert az elmúlt századokban az említett nevek a magyarban is éppen eléggé el voltak terjedve. Bizonyára hasznos lett volna, ha a névkutatásnál a szerző figyelembe veszi az eddigi szakirodalmat (KNEZSA I., Felvidéki családnevek, V. BLANÁR, Príspevok ku študiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku c. munkáját stb.), s így több problematikus esetben (*Kriszák*—*Krúzek* 66. l., *Dolin*—*Dulin* 64. l., *Novik*—*Novek* 40. l.) valószínűleg megnyugtatóbb feleletet lehetett volna adni.

*

A településtörténeti vizsgálódásainál Siposnak nem sikerült szűkebb területre lokalizálni a tárgyalt nyelvjárást létrehozó telepesek kiindulási gócait. Miután azonban a kirajzási pontok nagy vonalakban mégis ismertté váltak, azt várhatnánk, hogy a ma használt bükki nyelvjárás egy-egy jellegzetes vonása pontosabban megmutatja azt a kisebb nyelvi, nyelvterületi egységet, ahonnet származtatni lehet. Sajnos, a nyelvi boncolgatás során a szerzőtől erre nem kapunk feleletet. Mégpedig valószínűleg azért nem, mert éppen a sok irányból és több hullámból érkező betelepedés következtében annyira összetett és sokféle nyelvjárási jelleget magábazáró új nyelvjárás alakult itt ki, hogy egy-egy jelenség vizsgálatával — a szerző szerint — nem lehet pontos kiindulási helyet megadni.

A könyv második részében Sipos a bükki Hutáknak és Hámoroknak ezt az új, heterogén elemekből összeolvadt nyelvjárását tárgyalja, amilyen Szlovákia területén nem is fordul elő. A nyelvi analízisnél minden esetben figyelembe kellett vennie, hogy milyen nyelvi, nyelvjárási kategória jutott túlsúlyra egyik vagy másik faluban, melyek a kelet-, nyugat-, esetleg középszlovák sajátságok, hol, milyen esetben vannak ingadozások, bizonytalankodások a fejlődés menetében. Ez a sokféle szempont a lehető legjobb munkamódszert követeli meg. Sipos hangsúlyozza, hogy a nyelvi anyag feldolgozásánál a cseh

és szlovák szakirodalomban ma szokásos módszerek alapján jár el. Kérdés azonban, hogy ezek a módszerek megfelelnek-e a *bükki nyelvjárás* tárgyalásánál vagy sem. A cseh és szlovák szerzők a nyelvi vizsgálatnál inkább az aszcendens tárgyalási módot követik és többé-kevésbé ez érvényesül Sipos könyvének nyelvi részében is. Ezen belül azonban a hangtani részben kettős módszert találunk nála. „A bükki nyelvjárás hangjainak eredete” c. fejezetben (112–137) ugyanis aszcendens, az „Egyes összláv hangok mai megfelelői” c. részben (137–143) viszont deszcendens módon tárgyalja a hangtani sajátosságokat. Nem vagyok ellenzője az aszcendens módszernek, mivel általában egyszerűbbé, kézzelfoghatóbbá teszi a vizsgált anyagot, jelen esetben azonban — úgy gondolom — helyesebb lett volna a deszcendens módszert alkalmazni. Ha a szerző az egész nyelvi részben következetesen ez utóbbi módszer alapján dolgozott volna, sokkal egységesebb képet rajzolhatott volna a sokrétű bükki nyelvjárásról, mint így. A fejlődés vonala is töretlenül követhető lett volna, arról nem is beszélve, hogy a gyakori ismétlés, amit a kettős tárgyalási módszer eredményezett, elkerülhető lett volna. Így „A bükki nyelvjárás hangjainak eredete” c. fejezetben aszcendens módon vizsgálva a hangfejlődést, a mai *a*, *e*, *o* stb. eredetére keres választ, az „Egyes összláv hangok mai megfelelői” c. részben viszont ellenkezőleg: az összláv alakokból kiindulva állapítja meg a mai megfelelőket. Ez azt eredményezte, hogy pl. az összláv *ę* megfelelői föl vannak tüntetve a 112–3., 115., 119. és a 140–141. oldalakon, az összláv *tort*, *tolt*, *tert*, *telt* csoport a 113., 116., 120. és 143. oldalakon stb.

Ha a szerző csak a deszcendens módszert alkalmazza, akkor nem következhetett volna be az sem, hogy könyvében nincs szó pl. a palatalizációról általában, vagy a kontrakcióról sem. De ellentét van — módszer tekintetében — a hangtan és az alaktan, valamint a szóképzés tárgyalásában is. Amíg a kettős módszer következtében a Hangtan-ban fölbukkannak az összláv alakok is, addig a Szóképzés (157–166) és az Alaktan (167–202) teljesen a leíró nyelvtan alapján áll.

A Hangtan tárgyalásánál a részletekről szólva a következőket szeretném megemlíteni.

112. oldalon az 1. pont alatt levő *duša* szóvégi *-a* hangja nem az összláv *a*, hanem az összláv *ja* helyén áll.

119. oldalon a 8. pontban a szerző szerint ma *i* van az összláv kemény *ž* helyén a *dišč* és „talán” a *ližica* szavakban. Ugyanakkor a 138. oldalon az áll, hogy az összláv kemény *ž* megfelelője ma *i*: *dišč*, *ližica*. Ez az utóbbi vélemény jut kifejezésre a 120. oldal 6. a) pontjában is. Ez a megfogalmazás így zavarólag hat. Ha a szerző úgy gondolja, hogy a mai bükki *i* a *ližica*-ban egy **lyžica*-ra megy vissza és azért használja a „talán” meghatározást, amikor az összláv kemény *ž*-rel hozza kapcsolatba, akkor a másik két esetben miért szögezi le határozottan, hogy a *ližica* első *i*-je az összláv kemény *ž*-ből származik? (Egyébként HOLUB-KOPEČNÝ, MACHEK és ŠTOLC is ez utóbbi álláspontot képviseli).

121. oldal 3. pontban az összláv *q* helyén levő mai *u*-ra hoz példákat, végül hozzáteszi: „és a kukol ŪH szóban.” Miért kell ezt külön kiemelni, amikor ez szabályszerű (*>*kqkolb*)?

122. oldal 5. pontban a szerző szerint a *tört* csoportban az összláv *ř* szonáns helyén ma *u* áll „talán” a *murna* szóban. A 142. oldal 2. b) pontjában azonban már minden fenntartás nélkül *u* szerepel ebben a helyzetben. Itt jegyzem meg, hogy a szöszedethen a 268. oldalon a *marhva* mellett *mrkva* és *murva* alak van. Lehetséges, hogy a *murva* *v*-je elírás az *n* helyén?

123. oldalon a szerző szerint az *opačít*-ban a *p* az ősszláv *b* helyén áll. Ez azonban legalábbis problematikus. MACHEK pl. itt eredeti *p*-t tételez fel.

135. olal 1. b) pont alatt Sipos azt állítja, hogy a *razgi* szó átvétel a magyarból. Ez aligha hihető, hiszen a magyar *rőzse*, s annak *rozga* változata való a szlávból. (Az utóbbi meg éppen a szlovákból. Vö. KNIEZSA SzlávJöv 470—1).

143. oldalon a szerző a *smrek* ~ *smerek* alakot minden kétséget kizáróan az ősszláv *tert* csoportból származtatja. Ez azonban korántsem ilyen bizonyos. MACHEK szerint az ősszláv alak *smbrkō* volt, és VASMERNÁL is **smerk-*, **smbrk-* változatot találunk.

155. oldalon a kvantitás tárgyalásánál tudomást szerzünk arról, hogy a бүккі szlovák nyelvjárás a jövevényszavaknál használja a hosszú magyar magánhangzókat, de ennek sem a hangtanban, sem az összefoglalóban, sem pedig a szószedetben nincs nyoma. Éppen ellenkezőleg, az említett helyeken arról van szó, hogy a jövevényszavak hosszú magánhangzói megrövidülnek (vö. 114., 122., 130., 135. oldalakat).

Néhány megjegyzés az alaktannal kapcsolatosan :

166. oldal : a szerző szerint néhány egynemű szó neve a бүккі nyelvjárásban eltér az irodalmi nyelvtől. Így pl. : a vizsgált öt falu nyelvében csak nőnemű a *pec*, *običaj* stb. Dehát nem így van ez az irodalmiban is? Itt nyilván nem az irodalmitól való eltérésről van szó, hanem egyéb nyelvjárásoktól, ahol a *pec*, *običaj* stb. hímnemű szavakként is szerepel.

180—183. oldalakon találjuk a névmásokat. A szerző a szlovák leíró nyelvtan alapján megkülönböztet melléknévi (nemmel bíró) névmásokat („zámená rodové”), de a nyelvtani nemet nem jelölő névmásokat — nyilván szerkesztési elnézés következtében — már nem tünteti fel. Így történik meg az, hogy az utóbbiakat (*kto*, *čo* kérdőnévmás, *ja*, *ti*, *mi*, *vi*, *se*, *še* személyes névmás) is a melléknévi névmások alatt tárgyalja.

202. oldalon vannak a kötőszavak, Sipos azonban nagyon mostohán bánik velük. Összesen háromról tesz említést, holott a szószedetben alig néhány oldalon a következő kötőszavak találhatók : *a*, *abi*, *aj*, *aji*, *ale*, *či*, *i* stb.

A szerző nem fordít figyelmet az indulatszavakra sem, pedig nyilván azok is szerves tartozékai a бүккі nyelvjárásnak. A szótári részben pl. ilyeneket találunk : *no*, *ja*, *ar*, *aha*, *beda*, *čale*, *hajsi* stb.

A nyelvi analízis után szövegmutatványokat közöl a szerző (225—231), majd meglehetősen gazdag szószedetben (232—325) gyűjti össze a бүккі nyelvjárás lexikális sajátosságait. Kár, hogy Sipos nem dolgozta fel e különösen kevert szlovák nyelvjárást a frazeológia és szinonimika szempontjából. A különböző vonzatok, szócsoporthok, szólások és szólásmondások, melyek tkp. aranytartalékai az élőbeszédnek, bizonyára érdekes és teljesebb képét mutatták volna a бүккі Húták és Hámorok nyelvének. Ez egyben kitűnő alkalom lett volna arra, hogy részletesebb elemzés keretében megvilágítást nyerjen az itteni lakosság kétnyelvűségének kérdése, továbbá a magyar nyelv hatása a бүккі nyelvjárásra. Ez a hatás kétségtelenül megvan (a szerző itt-ott utal is rá), s talán jó lett volna összefoglalóan tárgyalni (különös tekintettel a szóképzésre : magyar szó — szlovák képző, és megfordítva, vagy a szó- és mondat-szerkesztésre).

Sipos könyvének 203—224. oldalain summázza a településtörténeti és nyelvi részben elért eredményeket. Sikeres munkájának bizonyítéka, hogy a nyelvi boncolgatás során mindenben igazolódtak a történeti kutatásainál

mondottak. A szerző meggyőző erővel vázolja föl a különböző nyelvi készlettel érkező telepések régi lakóhelyét, s ezt nyelvi adatokkal alátámasztva megállapítja, hogy a bükki Hutákon (Répáshuta, Újhuta) olyan tájszólás keletkezett, mely legközelebb áll a nyugatszlovákhöz, de vannak benne közép- és keletszlovák jellegzetességek is. Hámor és Ómassa nyelve keleti szlovák jellegű, míg Óhután egy keleti-nyugati-középszlovák tájszólást egybeolvasztó nyelvjárás alakult ki. Sipos általában megjelöli egy-egy nyelvjárási sajátosság „nyugatszlovák”, „keletszlovák” stb. jellegét, de — mint már említettem — munkája még eredményesebb lett volna, ha ezt a megjelölést szűkebb területre, jobban körülhatárolható táj és nyelvi egységre korlátozta volna. Ezáltal a régi lakóhelyek lokalizációját nagyobb pontossággal lehetett volna elvégezni.

Mindent egybevetve: Sipos István monográfiája sokrétű és színes anyagot foglal magában. A szerző lényegében helyesen oldotta meg feladatát, könyvének főleg az első része rendkívül izgalmas és meggyőző, de alapjában helyesek a nyelvi jelenségeknél mondottak is. Kétségtelen, hogy ennek az anyagnak a feldolgozásával a szlovák dialektológia értékes munkával gazdagodott.

Gregor Ferenc

KÖPECZI BÉLA (SZERK. BEV.): II. RÁKÓCZI FERENC VÁLOGATOTT LEVELEI

Bp. 1958. Bibliotheca. 367 p. Aurora X.

II. Rákóczi Ferencet a kuruc szabadságharc vezérlő fejedelmét, a régi magyar történet legnagyobb hatású alakjaként tartja számon a marxista történetírás, forradalmi hagyományaink láncolatában. Államférfiúi és hadvezéri tehetsége mellett kifejtett irodalmi tevékenysége a magyar irodalomtörténetben is méltó helyet biztosít személyének és műveinek. Rákócziban az író alig három évtizede fedezték fel a szellemtörténeti iskola képviselői.¹ A feltáró munkával járó kutatások eredményei mellett, az általános értékelés fogyatékosai a két világháború közötti irodalomtörténetírás módszereit is jellemzik. A kialakított Rákóczi-kép eszmei vonásait alapvetően a magyar polgári történetírás szempontjai határozták meg.

A felszabadulás előtti időszakban megrajzolt írói arcképének és művének értékelésére, ESZE TAMÁS fontos részletkutatásai² és KLANICZAY TIBOR marxista igényű összegezése³ után, TOLNAI GÁBOR akadémiai előadása⁴ irányította az irodalomtörténészek figyelmét. Mivel a polgári kutatás, a helytelen történeti szemlélet következtében nagymértékben elhanyagolta Rákóczi hazai irodalmi működését, és egyoldalúan a száműzött fejedelem írói munkásságára építette értékelését, a bújdosó eszmevilágát vetítette bele az egész életműbe. Kísérlet sem történt arra, hogy Rákóczit az író, beillesssék a magyar irodalom fejlődésének folytonosságába.

¹ L. ZOLNAI BÉLÁnak a huszas-harmincas években végzett kutatásait.

² ESZE TAMÁS: A szegénylegények éneke. ItK 1953. 1—4. sz. 5—28. p. — A Merkurius-kérdés revíziója. ItK 1953. 1—4. sz. 57—75. p. stb.

³ KLANICZAY TIBOR: A Rákóczi szabadságharc irodalma. (1703—1711). A régi magyar irodalom. II. rész. Egyetemi jegyzet. Bp. 1953. 356—399. p.

⁴ Rákóczi Ferenc az író. A MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei V. k. 1954. 219—235. p.